

Mezőberény-Bélmegyer Kistérségi Általános Iskola

Magamtól tanultam... Óvodáskorú gyermekek írása, olvasása

BINDER ANIKÓ

binderanca@mailbox.hu

Absztrakt

A szerző szakdolgozatában nagycsoportos óvodás gyermekek spontán, informális keretek között elsajátított írását, olvasását vizsgálja. Kutatása során arra keresi a választ, az iskolába készülő gyerekek milyen előzetes tapasztalattal rendelkeznek az írásbeli kommunikáció területén, milyen hasonlóságok, különbségek jellemzik ennek a korosztálynak az írásbeliségre vonatkozó tudását. Az írásminták elemzésén túl a család és az óvoda szerepét is vizsgálja a spontán írás, olvasás kialakulásában. Jelen cikkben elsősorban az írásminták elemzésére vállalkozik, eltekint a szülői kérdőívek részletes bemutatásától. Célja az, hogy a vizsgálat legfontosabb következtetéseinek közreadásával hozzájáruljon az óvodáskorúak literációs viselkedésének megismeréséhez.

Kulcsszavak: óvodások írása-olvasása; spontán írás-olvasás; informális írás- és olvasástanulás; óvodai literáció

Bevezetés

Betűt vet, följegyez, körmöl, kapar, ró, firkál, firkant, kanyarít, skribál, kacabocát csinál – mondják a nyelvünkben arra az emberre, aki ír. A *betűz, silabizál, csetil, búj, tanulmányoz, belemélyed, számol, számlál, megoldas* szavak pedig az *olvas* ige szinonimái.

Az írás és az olvasás minden korban más-más szerepet tölt be a társadalom életében. Miközben néhány évtizeddel ezelőtt az olvasás végnapjait emlegette az olvasáskutatók egy része, mára bebizonyosodott, hogy sosem volt még ilyen magas az egyén irányában megjelenő elvárás az írásbeliség területén, mint ma. Ugyanakkor a számítógépek elterjedése az írásbeli kultúra megváltozását is eredményezte. Ahhoz, hogy egy gyermek a 21. században funkcionálisan is írástudónak számítsa, hosszú fejlődési utat kell bejárnia. Ennek az útnak a legfontosabb szakasza az iskoláskor, azonban az út kezdete nem esik egybe az iskolába lépéssel. Az írásbeliséggel a gyermek már hamarabb, a családban, az óvodában találkozik. Erről a korai találkozásról szerettem volna képet kapni, amikor arra vállalkoztam, hogy óvodáskorúak spontán írását, olvasását vizsgálom.

Cél

A kutatásomban nagycsoportos óvodások spontán, nem formális keretek között elsajátított írásának, olvasásának jellegzetességeit térképeztem fel. A gyerekektől begyűjtött írásminták, illetve a szülők által kitöltött kérdőívek alapján keresem a választ a következő kérdésekre:

- Mennyire érdeklődik ez a korosztály a betűk íránt?
- Mi jellemző az óvodáskori írásra, olvasásra?
- Milyen hasonlóságokat és különbségeket mutatnak az írásminták?
- A betű-hang egyeztetése megvalósul-e?
- Van-e a számítógépnek szerepe a korai olvasás- és írástanulásban?
- Mekkora a család szerepe a spontán írás-olvasás kialakulásában?

Hipotézis

Feltételeztem, hogy az iskola előtt álló gyermekek többségét már foglalkoztatja az írás és az olvasás. Tipikus jelek felbukkanását vártam az írásmintákban, amik arra utalnak, hogy a számítógép használata segíti a betűk elsajátítását. Arra számítottam, hogy találok olyan nagycsoportost, aki úgy ül be az iskolapadba, hogy ismeri a betűket, képes értő olvasásra, esetleg bármit le tud írni, de lesz olyan is a gyerekek között, aki az írás és a rajzolás fogalmát sem tudja még elkülöníteni.

Hipotézisem szerint a spontán írást, olvasást óvodáskorban befolyásolja a nemek közötti különbség. Azt feltételeztem, hogy a lányok nagyobb érdeklődést mutatnak a kultúrtechnikák iránt. Azt vártam, hogy a szülők, elsősorban az édesanyák iskolai végzettsége pozitívan korrelál gyermekük korai írás- és olvasásszintjével, vagyis a magasabb iskolai végzettségű szülők gyermekeinek előzetes tudása nagyobb az írásról és az olvasásról.

A vizsgálat

2009 áprilisában Mezőberényben nagycsoportos óvodásoktól gyűjtöttem írásmintát. Ebben a kb. 10.000 lelket számláló Békés megyei kisvárosban Összevont Óvodák néven egy önkormányzati fenntartású intézmény működik 5 tagóvodával. Ezekben a tagóvodákban végeztem a felmérést. 86 gyermek vett részt a felmérésben, 39 lány (45%) és 47 fiú (55%). A gyermekek átlagéletkora 6 év 9 hónap volt.

A gyerekektől egyéni beszélgetés keretében megkérdeztem, tudnak-e írni. Többségük magabiztosan állította, hogy igen, tud. Őket arra kértem, írjanak le mindent, amit tudnak. Miközben dolgoztak, megfigyeltem őket, beszélgettem velük, próbáltam kideríteni, honnan származik a tudományuk.

Miután végeztek az írással, azt kértem tőlük, olvassák el, amit papírra vetettek. Akinél úgy tűnt, hogy tud olvasni, azt olvastattam is olvasókönyvből, majd a szövegértést ellenőriztem. A betűfelismerés szintjeire, a fonológiai tudatosság kialakulásának lépcsőfokaira kerestem példákat.

A szülők számára összeállított kérdőívekben olyan kérdéseket tettem fel, amik véleményem szerint összefüggésben állhatnak a gyerekek korai írás- és olvasástanulásával.

A vizsgálat elemzése

Az írás technikai kivitelezése. Feuer (2000) a ceruzafogás fejlődését vizsgálva megállapította, hogy az 5-7. életév közé esik az íróeszköz készségszintű használatának elsajátítása. Ekkor a mozgásvezérlés fókuszra fokozatosan a mutatóujjra tevődik, így válik lehetővé a precíz, szemvezérelt és változatosan bonyolult vonalformák kivitelezése. Az általam vizsgált gyerekek többsége (95%-a) képes volt szabályos ceruzafogással dolgozni.

Az írás lapon való elhelyezkedése. Egy kislány álló helyzetben vette maga elé a lapot, a többiek fektetve kezdtek dolgozni a papíron. A gyerekek többsége az A/4-es lap bal felső negyedébe írt, rajzolt, közel a felső lapszélhez (1. táblázat). Néhányan középen kezdtek el dolgozni, esetleg a bal alsó negyedbe írtak. Kimondottan a jobb oldalt kevesen használták.

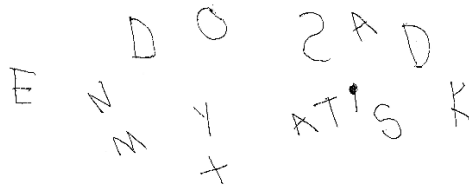
7%	85%	2%
	5%	1%

1. táblázat: Az írásminták jellemző elhelyezkedése a lapon

Porot gyerekek rajzait elemezve figyelte meg, hogy a lap értékességi övezetekre bontható aszerint, miként használja ki a gyerek. A legértékesebb rész a bal felső sarok, s fokozatosan válik a jobb alsó sarok a legértéktelenebbé. Szerinte már a rajzoknál megfigyelhető az európai kultúrkörre jellemző írásrend hatása (FEUER 2000). E vizsgálatban a gyermekek 85%-a a lap bal felső sarkában kezdte az írást, esetleg oda helyezte a rajzát. Ez arra utal, hogy többségük tudja, hogy a magyar írásrendszer balról jobbra halad.

Az írás iránya. A vizuális kommunikáció szokásait, hogy a magyar nyelvben az írás, olvasás iránya balról jobbra, fentről lefelé halad, a gyerekeknek meg kell tanulniuk, és ez a tudás nem egyik pillanatról a másikra alakul ki, hanem az írásbeliséggel való rendszeres találkozás következménye (SZINGER 2009). A többség, 82 gyerek balról jobbra írt. (1. ábra) 3 fő jobbról balra haladt, 1 kislány pedig a lap közepére, az ő betűi nem is rendeződnek sorba (2. ábra). Az általam felmért gyerekeknek tehát 95%-a tisztában van a direkcionalitással.

1. ábra: Betűsor szándékos ábrázolása a 6 éves és 7 hónapos Barna írásmintájában



2. ábra: A 6 éves 3 hónapos Attila betűi még nem rendeződnek sorba

Ki mit írt? Az írásmintákon megjelenő formákat kategorizáltam az alábbi táblázatban:

A jel típusa	%
Csak rajzolt	2
Rajzolt és betűt írt	8
Csak betűt írt	57
Betűt és számot írt	27
Csak számot írt	2
Rajzolt és számot írt	1
Írásszerű jeleket, betűt, számot írt, és rajzolt is	3
Összesen:	100%

2. táblázat: A leírt jelek kategorizálása (a gyermekek %-ában)

A gyerekeknek több mint a fele betűket, betűszerű jeleket írt a lapra, és mindössze ketten voltak, akik csak rajzoltak. Ez arra utal, hogy a nagycsoportosok tudják, hogy mi az írásnak mint tevékenységnek a lényege, meg tudják különböztetni a rajzolástól. A mintának kb. egynegyede betűket és számokat is írt a lapra. A felmérés során, a számot (is) íróktól a számjegyekre mutatva megkérdeztem, hogy azok mik. Minden gyerek tudta, hogy azok számok, és nem betűk. Akkor miért érezték fontosnak, hogy leírják őket?

Az egyik ok az lehet, hogy ezek a gyerekek a „nagyok”, az iskolások és a felnőttek kiváltságának tartják a betűk és a számjegyek ismeretét egyaránt. Mivel én azt kértem, hogy írjanak le mindent, amit tudnak, úgy gondolták, a számok írásának tudománya is hozzátartozik az íráshoz.

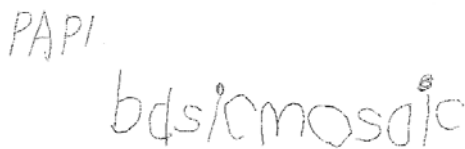
A másik magyarázat az lehet, hogy a számítógép billentyűzetén is együtt látják a betűket és a számokat. Hogy ez a feltételezés mennyire állja meg a helyét, arra a szülők által kitöltött kérdőívekben kerestem a választ. A 22 betűt és számot is író gyermek szülei közül 21-en válaszoltak igennel arra a kérdésre, hogy szokott-e gyermekük számítógépezni!

A leírt betűk, számjegyek mennyisége. A beszédfejlődés eltérő ütemét ismerve azt feltételeztem, hogy a nagycsoportos lányok több betűt, számot írnak a fiúknál. A kislányok kedvelt időtöltései, a gyöngyfűzés, kivágás, varrás, színezés, rajzolás kiváló előgyakorlatok az írásnak, olvasásnak, ez is előnyt jelenthet a számukra a fiúkkal szemben. A lányok átlagosan 11,3 betűjegyet írtak le. A fiúknál az egy főre eső betűjegy

mindössze 7,45. A mennyiségi különbség a számok esetében is jelentős: a lányok átlaga 1,44, a fiúké csak 0,85.

Az egyes betűk megjelenési gyakorisága. Arra számítottam, hogy azok a betűk szerepelnek majd a leggyakrabban az írásmintákon, amelyeket technikailag egyszerű leírni (pl.: *I, T, L*) vagy rajzos formákhoz köthetők (pl.: *H* a létra rajzához áll közel, az *O* a nap, a fej, a labda rajzolásához hasonló). Mindkét nem esetében a leggyakrabban leírt betű az *A*. Gyakori hang az *A* beszédünkben, gyakori betűírásunkban az ABC első betűje is, mégis azt gondolom, a szóírás igénye az, ami hozzásegítette az előkelő hely megszerzéséhez ezt a betűt. A *W, Q, X* betűk megjelenése az írásokban utalhat a számítógép használatára. Számjegyek írásában hasonló sorrend született a fiúk és a lányok esetében. A legnépszerűbb számjegy az 1-es, ezt követi a 3-as, gyakran előfordul még a 2-es és a 8-as.

A betűk típusa. Jellemzően nyomtatott nagybetűket próbáltak írni a gyerekek. Ezek a betűk ősképei, könnyebben megjegyezhetőek, kivitelezhetőek, mint a kisbetűk vagy az írott alakok. Mindössze három írásmintán található kisbetű (*3. ábra*).

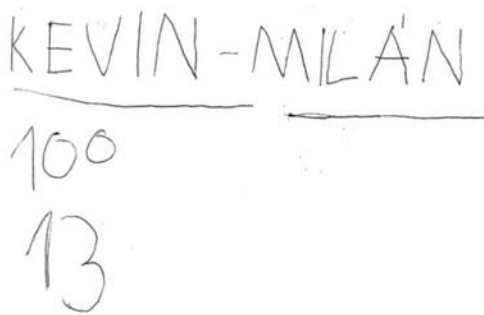


PAPI
bdsiamosajc

3. ábra: A 6 év 7 hónapos Gergő kisbetűs írása

A betűk nagysága. Az írásminták között nincs olyan, ahol a betűk mérete közelítene a lap méretéhez. Ez is megerősítése annak, hogy a gyerekek többsége már különbséget tesz az írás és a rajzolás között. A fiúk nagyobb betűket, számokat írtak, mint a lányok. A lányok írásában a 3 cm-es betűnagyság a maximum, a fiúknál előfordulnak ennél jóval nagyobbak is, a legmagasabb betű 7 cm-es. A legtöbben (69%) 1-2 cm közötti írásjeleket vetettek papírra.

Ékezetek, írásjelek. Találékonyan bizonyultak az óvodások az ékezetek jelölésében. Az egyszerű pont helyett találkozunk karikával, fagyaltot idéző „gombóccal”, virágszerű ékezettel, ami az *I*-n mint száron díszeleg. Írtak egy ponttal jelölt *Ö*-t is, az *A* és az *E* is kapott pontot a tetejére (*5. ábra*). Írásjellel két mintán találok: a pont és a kötőjel is a szóköz jelölésére szolgált (*4. ábra*).



KEVIN-MILÁN
100
13

4. ábra: A 6 év 8 hónapos Kevin írásjelhasználata

LEIL

AWA?

YEK

5. ábra: „Ékezetek” a 6 éves 3 hónapos Leila írásában. Példa az S betű függőleges tükrözésére. Elízió a saját név írásában.

Forgatás, tükrözés. Több írásmintán megfigyelhető a betűk, számok tükrözése, forgatása. Tükrözéskor a gyerek megcseréli a két félsíkot a horizontális vagy a vertikális tengely mentén. Ha a szó minden betűjét a vertikális tengely mentén tükrözve írja, az írási folyamatban jobbról balra halad, tükörírásról beszélünk (6. ábra). Forgatásról van szó akkor, ha a betű középpontja körül valamekkora szögben íráskor elfordul. A fiúk 38%-ánál, a lányoknak 26%-ánál, vagyis az összes gyerek 33%-ánál fordul elő ez a jelenség.

Tükrözés. *Betűk:* Csak a nyomtatott nagybetűk tükrözése fordult elő az írásmintákon. Leggyakoribb volt az S betű vízszintes tükrözése, ezzel tizenegy esetben találkoztam (hetet fiú, négyet lány hozott létre), ezt követi a Z vízszintes tükrözése, de a fiúk írásaiban az R, N, D, K, B és a C betűk vízszintes tükrözése is megjelent. *Számok:* A számok esetében csak vízszintes tükrözés fordult elő. Leggyakrabban az 1-et és a 3-ast írták így.

RKSI

TATA MAMA

ÓTÓ

ICM

RÓBI

6. ábra: Tükörírás a 6 év 10 hónapos Richárd írásában

A fiúk többször írtak le tükrözve betűket, mint a lányok, náluk viszont a számok tükrözése gyakoribb (7. ábra). A fiúknál egész szavak, 1-5-ig a számok tükrőírása is megfigyelhető.

VARGA TATA
KITTI

1234 567890111123456789

7. ábra: Számok tükrözése a 6 év 5 hónapos Kitti írásában

Forgatás. **Betűk:** Forogtatással csak a fiúk mintáiban találkoztam. A nyomtatott nagybetűk közül az L betű forogtatása lelhető fel két fiú írásában, illetve a C, G, S és az E betűt írták szintén elforgatva (8. ábra).

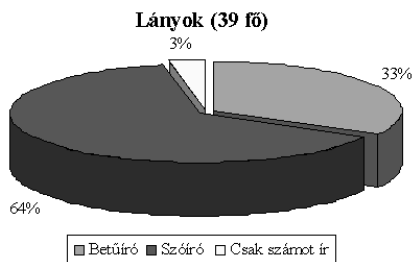
Számok: Csak a 3-as számjegy elforgatott alakja jelenik meg egy írásmintán.

0 4 5 7 T 1

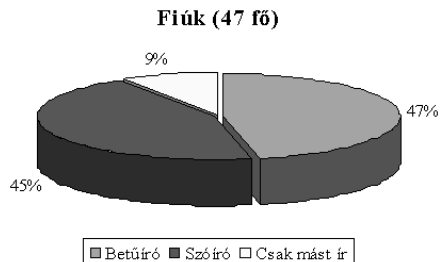
8. ábra: Forgatás és tükrözés a 7 év 4 hónapos Gusztáv írásában

Szabványtól való eltérés. A spontán íráselsajátítás természetes velejárója, hogy a betűket azonosíthatóan ugyan, de nem a szabványnak megfelelő formában írják a gyerekek. Vannak, akik azért próbálják a gyerekeket az írás próbálgatásáról lebeszélni, mert attól tartanak, hogy az esetleg hibás és nyomtatott betűs próbálkozások majd hátráltató tényezők lesznek a kézírás elsajátításában, megzavarják azt. Ligeti (1986) azonban úgy véli, nem kell félni ettől, sőt üdvözölni kell minden próbálkozást. Szerinte ugyanis azoknál a gyerekeknél, akiknél a „kváziírás” fokozatai kimaradtak, ekkor érzik át először az írástanulás szükségletét.

Betűírók, szóírók. Azt feltételeztem, hogy a lányok között nagyobb arányban találok olyat, aki már valódi szót ad vissza, mint a fiúk esetében. Ezt igazolta a mintaelemzés: míg a fiúknak valamivel kevesebb, mint fele írt szót, szavakat, addig a lányoknak 64%-a tartozik a szóírók csoportjába (1. és 2. diagram).



1. diagram



2. diagram

A lányok esetében a legtöbb leírt szó egy mintán tíz, a fiúknál csak öt. A szóíró lányok 76%-a több szót írt le, a szóíró fiúknak csak a 38%-a írt több szót a papírra. Vagyis – hasonlóan a betűk mennyiségéhez – ebben is lényeges a különbség a lányok javára.

Elemeztem azt is, hogy az egyes tagóvodákban hogyan alakul a szóírók-betűírók aránya. Feltűnő volt a Freinet-szellemiségű programmal dolgozó óvodába járó gyerekek fölénye szóírásban, főként ha a szülők iskolai végzettségét és a családok anyagi helyzetét is vizsgáljuk. Úgy vélem, az óvodai program következménye az, hogy a hátrányos helyzet ellenére az ebbe a tagóvodába járó gyerekek 89%-a legalább egy szót le tudott írni. Erre utal az is, hogy az ide járó nagycsoportosok többsége hasonló formátumban írta le a nevét, a vezetéknev első betűjét követte a teljes keresztnév (*B CARLÓTTA, F KATA, H KAT[ta]*). Valószínűleg ezt az óvodában látták, tanulták így (9. ábra).

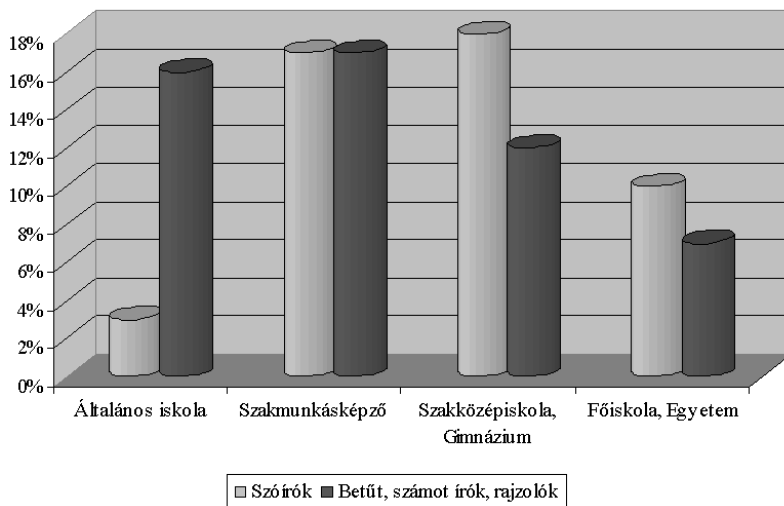
9. ábra: Saját név írása a 6 éves 7 hónapos B. Carlotta írásában

A szülői kérdőívek válaszai alapján arra is kerestem a választ, hozzájárulhatott-e a számítógép használata ahhoz, hogy eljutottak a szóírás szintjére a gyerekek. Míg a mintában szereplő összes lánynak 51%-a szokott számítógépezni, a szóíró lányok esetében ez a szám 68%. Fiúknál még jelentősebb a különbség: míg az összes fiú 53%-a használja a számítógépet, a szóíró fiúknak már 81%-a szokott számítógépezni.

Vagyis van szerepe a számítógépnek abban, hogy a gyerek számára „megszületik a szó”.

A szülői kérdőívekből megnéztem azt is, a szóírók közül hánynak van iskolás testvére. Az írást, olvasást már formális keretek között tanuló nagyobb testvér példája

Édesanyák iskolai végzettsége



3. diagram

segítheti a kisebbet, akárcsak az érdeklődés felkeltésében, akár a spontán elsajátításban. A szóíró lányok 44%-ának, a szóíró fiúk 62%-ának van nagyobb, iskolás testvére.

Arra is kíváncsi voltam, vajon hogyan alakul a szóírók és a más egyebet írók, rajzolók esetében az édesanyák legmagasabb iskolai végzettsége. Erre szintén a szülői kérdőívek és az írásminták együttes feldolgozásával kaptam választ (3. diagram). A szóírók esetében kevés édesanyának van csak általános iskolai végzettsége. Figyelemre méltó az eltérés még a középiskolai érettségivel rendelkezőknél, ez a végzettségi szint nagyobb százalékban jellemző a szóírók édesanyjánál.

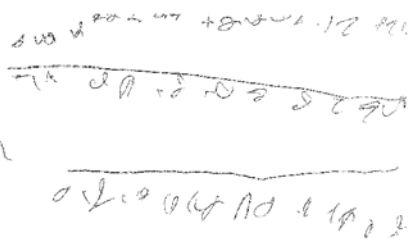
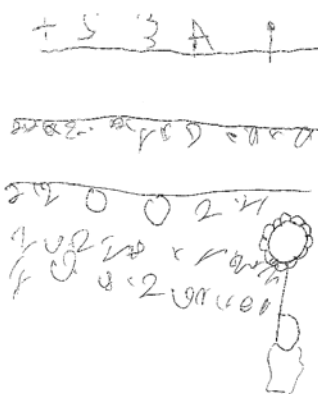
A leírt szavak szófaja. Az általam gyűjtött írásmintákon a leírt szavak kizárólag főnevek (10. és 11. ábra). Hasonlóan a beszédfejlődés lépcsőfokaihoz, az írott nyelvben is megelőzi az igéket a megnevező szófaj. Feltűnő a tulajdonnevek aránya (69%), zömében személynevek. A megjelenő köznevek többségét a lányok írták.

APA
LÉNA
OLO
FANNI
VIKTOR
FA

TAMI
RÉKA
GÉP
VIKTOR

10. ábra: Fonetikus írás. Fanni, 6 év 6 hó

11. ábra: Főnevek írása. Gábor, 7 év



12. ábra: „Kvázi-írás” a 7 éves és 4 hónapos Dzszenifer írásmintájában

A leírt szavak tematikai csoportosítása. Ha tematikailag csoportosítom a leírt szavakat, egyértelmű, hogy a központban a gyermek, illetve a család áll. Legtöbbször a saját nevüket, becenevüket, monogramjukat írták le. Gyakran olvasható a mintákon valamelyik családtag, barát, barátnő neve, de előfordul, hogy a kedvenc háziállat becenevét tanulta meg leírni az óvadás. Minden esetben a gyerekekhez érzelmileg közel állók megszólításai ezek.

Szóköz jelölése. A szóköz jelölését a több szót író gyerekek körében vizsgáltam. A több szót leíróknak 81%-a különítette el valamilyen, gyakran „rajzos” módon a szavakat. (13., 14. és 15. ábra) R. Valtin írásfejlődést tárgyaló szakaszos modelljében a szóköz először a 3. szakaszban jelenik meg, a félig fonetikus, vázszerű írás szintjén. (LÓRIK 2007)

SH MAMA TATA KATI

13. ábra: A szóköz jelölése a 6 év 11 hónapos Hajnal írásában

PANNALÓ
APA
DANI
ANYA
MAMA
TATA
OL
AMKÓ
ISKLA

14. ábra: Példa a szavak elkülönítésére a 6 év 5 hónapos Panna írásában

KATA LILI APA ANYA

15. ábra: Szóköz a 6 éves 1 hónapos Lili írásában

Honnan a tudomány? A beszélgetés során minden gyerektől megkérdeztem, kitől tanulta, amit leírt.

Kimagasló a család szerepe a betűvilágról szerzett tudásban (3. táblázat). Az esetek több mint felénél (68%) valamelyik családtagot nevezték meg a gyerekek „forrásként”. Figyelemre méltó az édesanyák és az iskolás testvérek gyakori említése. Kimondottan spontán módon szerzett tudásra a válaszok egyharmada utal.

Anyától tanulta	38%
Iskolás testvértől tanulta	22%
Magától tudja	14%
Nem tudja, kitől tanulta	9%
Apától tanulta	6%
Számítógépről leste el	5%
Nagyszülőtől tanulta	1%
Könyvekből tanulta	1%
Unokatestvértől tanulta	1%
Társasjátékról leste el	1%
Nem írt betűt vagy számot	2%

3. táblázat: Honnan a tudomány?

Az olvasás vizsgálata. A vizsgálat során arra kértem a gyerekeket, hogy olvassák fel, amit leírtak. A szóírók mindegyike „el tudta olvasni” a leírt szavakat. Arra, hogy ez az olvasás nem betű-hang megfeleltetés alapján történik, már ekkor is utaltak jelek (pl. vezetéknevet írt, keresztnévet olvasott; hivatalos keresztnévet írt és becézettet olvasott). Vagyis ez inkább vizuális mintázatfelismerésnek nevezhető. A Marsh-féle szintelméletben ez a „Nézd és mondd!”-stratégia szintje, a Frith-féle szakaszolás szerint ez a logográfiai szintje az olvasásnak.

A következő lépésben arra voltam kíváncsi, mennyire tudják a leírt betűket hangoknak megfeleltetni. A gyerekek 14%-a tudta minden leírt betűjét a beszédhangokhoz társítani. A többiek válasza is érdekesek: a leggyakrabban a szó kezdőbetűje a szóról „kapta a nevét” (*E = Enikő betű, A = anya betű, V = Varga betű*). De volt más válasz is: *K = kakas betű*. Figyelemre méltó ez a megoldás: *M = Misi betű* (a szó kezdőbetűje már nem az egész szóról kapta a nevét, hanem csak a *Misi* szó egy részéről). *A = Gré* (vagyis a betű egy szótagot jelöl) már egy következő fokozat, a fonológiai tudatosság kialakulásának különböző szintjeire példa. Öt óvodás, négy fiú és egy lány tudott valamilyen szinten olvasni, ez a minta 6%-a. Valamennyien családtagtól származtatták tudásukat.

A szülői kérdőívek elemzése. A nagycsoportosok szüleit arra kértem, töltsenek ki egy rövid kérdőívet. A kérdőív adatait az írásminták és az olvasás vizsgálatának elemzésekor jórészt feltártam, ebben a részben még néhány kiegészítő megjegyzést teszek.

Hány éve jár a gyermek óvodába? Egy gyermek kivételével mindenki legalább 3 évet járt óvodába a mintában szereplő gyerekek közül. Egy kisfiú csak 4 és fél éves korában kapcsolódott be az óvodai életbe

A vizsgálatban részt vevő gyermek testvéreinek száma, életkora és neme. A szóírók gyerekek 52%-ának van nagyobb, iskolába járó testvére. Az adatokból és a felmérés során zajló beszélgetésekből az derült ki számomra, hogy leginkább a 2–4 évvel idősebb kisiskolás testvérek befolyásolták a nagycsoportosok írás, olvasás iránti érdeklődését. Minden ötödik óvodás említette, hogy az iskolás nővértől, bátytól tanult „írni”.

Szokott-e a gyermek számológépezni? A lányoknak kicsit több mint fele (51%) szokott számológépezni, a fiúknál ez a szám valamivel nagyobb (53%). Már utaltam rá, hogy a szóírók mindkét nem esetében nagyobb arányban használják a számológépet, mint a betűírók. Azt feltételeztem, hogy az írásmintákban találok arra utaló jeleket, hogy a gyermekeknek segít a számológép az olvasás, írás spontán elsajátításában. Vártam olyan

utasítások, parancsszavak megjelenését az írásmintákban, amelyekkel számítógépes játékok során találkozhatnak a gyerekek. Kerestem egyezőségeket a billentyűzet betűsorrendjében és az óvodások betűinek sorrendjében. Nem találtam ilyen direkt összefüggést.

Milyen programokkal játszik legszívesebben? Fiúknál a stratégiai játékok, az életszimulátor, a motor- és autóversenyek, a focis játékok a legnépszerűbbek. A lányoknál az öltöztető babás, színezős, fodrászos, Barbie-s játékdalakat említik a leggyakrabban a szülők. Mindkét nemnél megjelennek a kirakós, párosítós, memóriajátékok, gyermekeknek szóló tévécsatornák honlapjai, meseoldalak.

A szülők legmagasabb iskolai végzettsége. Hasonlóan a nyelvi fejlődéshez (Bernstein: korlátozott nyelvi kód – kidolgozott nyelvi kód) az írásfejlődésben is összefüggés sejthető a szülők, elsősorban az édesanya iskolázottsága és a gyermek teljesítménye között. Négy tagóvoda esetében ezt a feltevést igazolta a vizsgálat, vagyis az édesanyák iskolai végzettsége pozitívan korrelált a gyerekek spontán írásának szintjével. A Freinet-szellemiségű programmal dolgozó tagóvoda esetében azonban máshogyan alakultak az eredmények, és ez bizonyítja, hogy az óvoda mint a magyar közoktatási rendszer első intézménye, nagy szerepet vállalhat abban, hogy az iskolába lépő gyerekek rendelkezzenek bizonyos előzetes tudással, tapasztalattal az írásbeliséget illetően.

Következtetések. A vizsgálatban részt vevő mezőberényi gyerekek eredményei alapján megfogalmazok néhány következtetést az óvodáskorúak spontán írásáról, olvasásáról.

- A nagycsoportos gyermekek majdnem mindegyike *érdeklődik az írott nyelv iránt*, többségük el is indult a betűk felfedezésének útján. Tisztában vannak az írásbeliség funkciójával, tudják, hogy az írással közlünk valamit.
- Az írás és az olvasás megismerésének ütemében ugyanúgy *fellelhetők egyéni különbségek*, mint más készségek elsajátításában.
- Az írás technikai kivitelezéséhez fontos *szabályos ceruzafogásra képes* volt szinte minden nagycsoportos.
- Az írólap használatában, a bal felső sarok előnyben részesítésében felismerhetők annak nyomai, hogy a gyerekek nagy részének *van tapasztalata a vizuális kommunikáció szokásairól*. Ugyanakkor az, hogy a minták egyharmadánál fellelhető betűtükrözés, forgatás, megjelenik tükörírás, arra utal, hogy az írással spontán ismerkedő gyermek számára még nincsenek kőbe vésett szabályok, az *írányok még nem feltétlenül relevánsak*.
- Az írás ebben a korban szinte kizárólag *nyomtatott nagybetűs írást* jelent, az ékezetek, írásjelek alkalmazása nem jellemző, illetve ritkán tudatos, esetleg rajzos elem becsempészését szolgálja az írásba. A legtöbbször előforduló betű mindkét nemnél az A betű. A spontán elsajátítás miatt gyakori a betűjegyek, számjegyek szabványtól való eltérő ábrázolása. A legnagyobb nyelvi egység, amit írtak, a szó. A leírt szavak *főnevek*, leggyakrabban *tulajdonnevek*, *tematikájukban* többségében az *egyénihez, a családdhoz kapcsolódnak*.
- Várakozásomnak megfelelően *az írástevékenységben ügyesebbek* ebben az életkorban *a lányok*, mind mennyiségileg, mind minőségileg a tőlük származó írásminták felülmúlják a fiúk írásmintáit. Ebben a vizsgálatban a *fiúk fölénye jellemző* az informális keretek között elsajátított *olvasásban*. A betűvilág megismerésében *nagy szerepe van a családnak*. Az édesanyák és a kisiskolás testvérek azok, akiket leggyakrabban említettek a gyerekek, amikor arról érdeklődtem, kitől tanultak „írni”.
- Az írásbeliséghez való viszonyt befolyásolja a *szülők iskolázottsága*.

- A család mellett *az óvodák felelőssége is nagy*. Erre az a bizonyíték, hogy a 86 gyerekből 84-nél a családi környezettől függetlenül megtalálható az írás, olvasás iránti érdeklődés. Az óvodai ellátás ma minden gyermek számára elérhető, az 5. életévtől törvény írja elő a szülőknek gyermekük óvodába járatását. Nagy lehetőség ez a hátrányos helyzetű gyerekeknek. Sokat tehetnek az óvónők ezeknek a gyerekeknek a felzárkóztatásáért.
- Nem igazolta a felmérés azt a hipotézisemet, hogy a spontán írók esetében megtalálhatók olyan direkt jelek, amelyek bizonyítják, hogy a *számítógépezésnek nagy szerepe van* az óvodáskori írás, olvasás kialakulásában. A pozitív korrelációra utal azonban a számok előfordulása a betűk mellett az írásmintákon és egyes, a magyar szavakban ritka betűk írása. A feltételezés mellett szól, hogy a szóírók nagyobb arányban számítógépeznek, mint a betűírók, és véleményem szerint a fiúk olvasásban megjelenő fölényében is szerepet játszik a számítógép rendszeres használata. A gyerekek egy része maga is mondta, hogy a számítógépről lesett el néhány betűt, amit leírt.
- Hogy az írás, olvasás elsajátítása dinamikus folyamat, amelyben a gyermek aktív, alkotó közreműködésére is szükség van, azt az bizonyítja, hogy a gyűjtött írásminták *különböző írásfejlődési szakaszokat mutatnak*. A legtöbb mintán betűsorok szándékos ábrázolása jelenik meg, de fellelhető a pefonetikus és a félig fonetikus írásmód is több gyermeknél, ketten pedig már eljutottak a fonetikus írás szintjére.
- Az általam vizsgált gyerekek többségénél a *betű-hang egyeztetése nehézkesen* ment vagy nem valósult meg. Bár a tagolási készség fejlődése már sok esetben bizonyítható, még nem alakult ki a fonológiai tudatosság egy magasabb szintje, nem voltak képesek a leírt szavakat biztonsággal hangokra bontani.
- A család és az óvoda legfontosabb szerepe az, hogy felkeltse, ébren tartsa a gyerekek érdeklődését az írás, olvasás iránt. A felmérésben részt vevő nagycsoportosok esetében ez megvalósult. Bár különböző szintről, de minden gyerek kíváncsian, motiváltan ül az iskolapadba, hogy immár formális keretek között megkezdje az írás és az olvasás elsajátítását. Az iskola, a család és a gyermek összehangolt munkájára van szükség ahhoz, hogy az érdeklődés fennmaradjon, a gyerekek közötti különbség ne nőjön.

Irodalom

- BARTOS É. (szerk.) (2009): *Az olvasáskultúra fejlesztése*. Budapest, Könyvtári Intézet.
- CS. CZACHESZ E. (2001): *Olvasás és nevelés az iskoláskor előtt*.
Megtalálható: <http://www.opkm.hu/konyvesneveles/2001>
- FARKAS K. — KÓRÓSNÉ M. M. (1996): Az írott nyelv korai felfedezése számítógép segítségével.
In: *Fejlesztő Pedagógia*. 1996/1. szám, 43–47.
- FEZER M. (2000): *A gyermekrajzok fejlődéslélektana*. Budapest, Akadémiai Kiadó.
- JUSTNÉ K. H. (1958): Az iskoláskor előtti íráskészség fejlődésének vizsgálata. In: *Pszichológiai Tanulmányok I.*, Budapest, Akadémiai Kiadó, 197–203.
- KISS T. (1998): Lélektani ismeretek és megfontolások az olvasás- és írástanulás-tanításban. In: *Fejlesztő Pedagógia*, 1998/2-3. szám, 20–25.
- LIGETI R. (1982): *Az írástanulás pszichológiája*. Budapest, Tankönyvkiadó ISBN 963 17 89209
- LŐRIK J. (1992): A beszédhangok hallási megkülönböztetéséről. In: *Beszédgyógyítás*, 1992/1., 22–31.
- LŐRIK J. (2007): 5–10 éves gyermekek írásának fejlődéséről: óvodások spontán írása, alsó tagozatosok helyesírás-fejlődése. In: *Fejlesztő Pedagógia*, 2007/2. szám, 44–49.

- PÁLFI S. (2009): Az óvoda „iskolátlanítása”. In: *Óvodai Nevelés*, LXII. évfolyam 2009/7. szám, 232–235.
- STEKLÁCS J. (2009): *Az olvasás kis kézikönyve szülőknek, pedagógusoknak*. Budapest, OKKER Kiadó és Kereskedelmi Kft.
- SUPPNÉ T. Gy. (szerk.) (1997): *Gondolatok írásról, olvasásról*. Budapest, Magyar Garabonciás Szövetség Magyar Könyvtárosok Egyesülete, Gyermekkönyvtáros Szekció.
- SZINGER V. (2009): *Nagycsoportos óvodások írásbeliséggel kapcsolatos tudása és tevékenységei*. Megtalálható: http://www.tanszertar.hu/eken/2009_02/szv_0902.htm

MAGYE INFORMÁCIÓK

Belépés, lakcímváltozás, tagdíj, GYOSZE előfizetés
Kajáry Ildikó főtitkárnál.

Elérhetőségei:

e-mail: magye.1972.17@gmail.com

telefon: 06-30-456-96-49

fax: 06-1-299-02-96

levelezési cím: 1082 Budapest, Üllői út 76.

MAGYE bankszámlaszáma: 11707024-20094959

MAGYE levelezési cím: 1071 Budapest, Damjanich u. 41-43.

MAGYE honlap: www.magye-1972.hu

MAGYE tagdíjak:

aktív dolgozók: 2 800 Ft/év

nyugdíjas/hallgató: 1 800 Ft/év

intézmények: 10 000 Ft/év

A Gyógypedagógiai Szemle megvásárolható

a Krasznár és Fiai Szakkönyvesboltokban:

1071 Budapest, Damjanich u. 39.

1098 Budapest, Dési Huber u. 7.